

Afscheid van Roland Beyen

Jan Herman

Roland Beyen leek aanvankelijk in niets voorbestemd om te worden wat hij nu sinds vele jaren is: een specialist van de Frans-Belgische literatuur met wereldfaam en, zoals sommige krantenkoppen hem hebben genoemd: de paus van de Ghelderodianen. Het lot dat hem was beschoren, toen hij op 13 januari 1935 te Nieuwpoort werd geboren, was de lokroep van de zee te beantwoorden, zoals zijn vader, grootvader en overgrootvader dat voor hem hadden gedaan. Maar op een dag kwam op de rand van de visserssloep een engel zitten en die sprak tot Roland Beyen: "werp niet langer uw netten in zee, werp ze op het land, want in plaats van vissen zult gij vanaf nu mensen vangen".

En zo geschiedde: na briljante Latijns-Griekse studies aan de colleges van Nieuwpoort en Oostende belandde Roland aan het seminarie van Brugge, van waaruit hij naar Leuven werd gestuurd om er filosofie te studeren. Maar zoals éénieder weet, zijn de Leuvense verlokkingen velerlei en is de duivel er overal. En op een dag, net toen hij een lucifer had gekraakt - want hij rookte toen nog - zat daar opeens op de rand van de biechtstoel een duivel. Hij had voor de gelegenheid de gedaante aangenomen van le Grand Macabre. En terwijl vanuit het koor groteske muziek van Ligeti zachtjes opklonk, sprak le Grand Macabre tot Roland: "werp niet langer uw netten op het land, want indien gij mij volgt, zal ik u tot paus maken. Maar eerst zult gij onderworpen worden aan een aantal zware beproevingen. Eerst moet gij mijn taal leren spreken - het Frans - en vervolgens moet gij Romaanse Filologie studeren en tenslotte het werk bestuderen van een groteske, een obscene en vooral antiklerikale schrijver en aan dit werk een zo ruim mogelijke bekendheid geven. Want weet gij, beste Roland - zo ging de duivel verder - zoals alleen Romanisten weten, ligt tussen pêcheur en pécheur slechts een kleine wereld van verschil. Het is enkel een kwestie van accent". De duivel liet een korte stilte om vervolgens met een korte "Hop Signor" tot groet plotseling te verdwijnen. En zo geschiedde: verbijsterd door de onverwachte existentiële mogelijkheden die het Frans hem bood, verlegde Roland zijn accent en ruilde het cardialeske circonflexe in voor een vlijmscherp accent aigu, dat hem vanaf dan steeds hoger op de ladder van de eeuwigheid zou voeren.

In minder dan geen tijd leerde hij de taal die voor hem tot op zijn twintigste onbekend terrein was gebleven, hij studeerde aan onze universiteit in 1959 af als licentiaat Romaanse filologie, met het beste resultaat, en ging op zoek naar een betrekking als leraar Frans, die hij, geheel volgens de logica van dit verhaal, vond in het Sint-Thomasinstituut te Brussel. Dit instituut bleek een uitstekende uitvalsbasis voor de verder realisering van de diabolische plannen. Onder het protectoraat van de afvallige apostel, ontwikkelde Roland Beyen een enorme dosis scepsis, een soort cartesische doute systématique, die hem zijn hele verdere loopbaan zou kenmerken. Als onderzoeker is Roland Beyen in wezen een scepticus, die niets gelooft, niets neerschrijft zonder dat hij het op onomstotelijke wijze heeft bewezen. Een ongelovige Thomas die niet te bekeren valt. Zijn onderzoek kreeg vanaf dit moment een ware faustiaanse dimensie en zou zich dan ook aanvankelijk hoofdzakelijk 's nachts afspelen. Te Schaarbeek woonde immers de weduwe van de in 1962 overleden Michel de Ghelderode. De jonge Faust wist haar vertrouwen te winnen en bracht zijn Marguerite na verloop van tijd, en ondanks een zware dagtaak als leraar, haast dagelijks een avondlijk bezoek. En terwijl de oude dame omstreeks 22 uur voor haar nieuwe televisietoestel in slaap sukkelde, ontvouwdde zich voor de ogen van Roland Beyen, tussen 10 uur 's avonds en 4 uur 's ochtends, in het licht van een schemerlamp, de brieven, de manuscripten en de werknootjes van de auteur. De conclusies van dit nachtelijke speurwerk waren verbijsterend. Ghelderode had zich tot aan zijn dood weten te wentelen in een hoogst merkwaardig web van persoonlijke mythen. Roland Beyen ontdekte naast zoveel andere biografische onjuistheden, dat de zogenaamde zeeman Ghelderode nooit een boot van

dichtbij had gezien, dat hij het tegendeel was geweest van de vrouwenverleider voor wie hij zich uitgaf. Dat hij auteurs van wie hij de invloed ontkende zorgvuldig had bestudeerd, en dat hij werken waaraan hij voortdurend refereerde nauwelijks had gelezen. Het bekendmaken van al deze gegevens zou als een scalpel door het Frans-Belgische literaire landschap rijten. En le Grand Macabre, hij grinnikte terwijl hij over de schouder van de jonge detective meekeek.

Aan deze faustiaanse fase uit de onderzoekscarrière van onze collega kwam een eind toen hij in 1964 aspirant werd bij het NFWO. Hij werd dadelijk belast met de colleges Verklaring van Franse Schrijvers. In 1967 werd hij op de schoot van de Alma Mater tot assistent aangesteld en promoveerde hij het jaar erna tot doctor op een, het weze gezegd, baanbrekende studie over Ghelderode. *La Hantise du masque* werd in 1971 door de Académie royale de langue et de littérature française gepubliceerd en nadien nog twee maal heruitgegeven, na bekroond te zijn geworden met de prijs van de Franstalige Scriptores catholici.

Het vervolg van het academische parcours van Roland Beyen kende het bekende patroon. In 1970 werd hij hoogleraar en in 1974 gewoon hoogleraar. Het naar huidige normen zeer snelle bevorderingsritme mag ons niet doen vergeten dat op deze bliksemschichten ook enkele donderslagen zijn gevolgd. Toen onze Universiteit in 1968 werd gesplitst, was het voortbestaan van de studie Romaanse Filologie aan Vlaamse kant verre van evident. Het oprichten van een Vlaamse sectie Romaanse Taal- en Letterkunde moest terugvallen op een uiterst smalle basis van jong Vlaams potentieel waarvan, samen met Jef Mertens, Roland Beyen deeluitmaakte. Niet alleen zijn Jef Mertens en Roland Beyen op dezelfde dag gepromoveerd, en bij dezelfde promotor Joseph Hanse, zij hebben de Romaanse gesticht en geleid gedurende deze moeilijke jaren. Ook aan Roland Beyen zijn we in dit opzicht dank verschuldigd. De jongere generaties kunnen zich nauwelijks voorstellen wat het moet geweest zijn om aan de voortaan Vlaamse universiteit, vanuit een marginale en minoritaire positie, een studierichting Romaanse talen op te starten, die op korte termijn het niveau moest halen van haar Waalse evenknie, welke de hele Leuvense romanistische traditie naar de andere zijde van de taalgrens had meegenomen.

Niemand in onze Faculteit is onwetend van het feit dat Roland Beyen, op basis van zijn werk rond Michel de Ghelderode, als eerste, enige en misschien wel laatste Vlaming zetelt in de Académie Royale de Langue et de Littérature française. Roland Beyen heeft zijn leven besteed aan het realiseren van een reeks standaardwerken over een groot Belgisch auteur. In tegenstelling tot wat diegenen die hem niet lezen wel eens denken, is Beyen geen onderzoeker die zijn studieobject adoreert, aduleert. Het tegendeel is waar. Zo Roland Beyen als paus van de Ghelderodianen de geschiedenis in zal gaan, dan is het als ontluisteraar van een aantal literaire mythes, die hij tot hun juiste proporties heeft herleid. Het geduldig en onverdroten speuren naar de juiste versie van de feiten, het deskundig uitéénzetten ervan - ook van die aspecten die men liever niet aan de publieke opinie prijs gaf - is de beste manier gebleken om het werk van één van de belangrijkste Belgische auteurs te promoten.

Zelden zag men een zelfde wetenschapper het leven en werk van een schrijver vanuit zoveel invalshoeken tegelijk en uitputtend bestuderen. Na zijn biografisch onderzoek bracht Beyen talloze faiblesses aan het licht in het intussen internationale proporties aannemende Ghelderode-onderzoek, met de publicatie van een bijzonder nauwkeurige chronologie van het werk van Ghelderode, waardoor een aantal gangbare denkpijlers werden ontkracht en andere werden aangegeven. Dit werk dat onder de wel erg bescheiden titel *Ghelderode* in 1977 te Parijs verscheen werd bekroond met de Prijs Leopold Rosy.

In 1978 werd Roland Beyen te Genua op het 1e internationale Ghelderodecolloquium verkozen tot voorzitter van de Société Internationale des Etudes sur Michel de Ghelderode. In die hoedanigheid had hij de wetenschappelijke leiding van een tentoonstelling in het centre Pompidou te Parijs, die naderhand ook in onze Koninklijke Bibliotheek te zien was en die vergezeld is gegaan van de publicatie van het werk *Ghelderode ou la comédie des Apparences* .

Na de biografie, de chronologie en de interne studie van het ghelderodiaanse corpus publiceerde Beyen in 1987 een monumentale, net geen 900 bladzijden tellende exhaustieve en toch kritische bibliografie. Sommige notices, die vier, vijf bladzijden beslaan, vormen wetenschappelijke artikels op zich. Sinds 1991 tenslotte, tenminste als er ooit een eind aan komt, werkt Beyen aan de uitgave van de correspondentie van Ghelderode, in 10 delen, aan een door de Brusselse uitgever Labor opgelegd tempo van 1 volume van 400 brieven per jaar.

Samen met de artikels die Beyen over de Frans-Belgische literatuur liet verschijnen beslaat zijn productie in het Frans meer dan 3000 bladzijden. Deze bladzijden vormen een onvervang baar beeld van het artistieke en politieke België van de jaren 20 tot 60 en van het theaterleven in Frankrijk en meer bepaald in het Parijs van 1945 tot 1962.

Dit zeer indrukwekkende parcours roept toch wel enkele bedenkingen op. Een eerste betreft de fysieke toestand van de gevierde. Zoals Roland Beyen het zelf schrijft in het voorwoord van zijn Ghelderode-bibliografie heeft dit in alle opzichten uitputtende onderzoek hem vaak voor verscheurende keuzes geplaatst: "On a dû négliger ses amis les plus chers, sacrifier tous ses loisirs, compromettre sa santé par des excès de travail".

Ten tweede kan niet worden ontkend, zelfs niet door de grootste sceptici, dat Roland Beyen voor de internationale uitstraling van de KU Leuven van grote waarde is geweest en nog is. Het lijkt mij om die reden een weinig verontrustend dat het type van bronnenonderzoek waaraan Roland Beyen zijn leven heeft gewijd, niet altijd de erkenning krijgt die het verdient. Roland Beyen is nergens een onbekende, tenzij misschien in zijn eigen departement. Enigszins onrustwekkend in dit verband is de vaststelling dat waardeoordelen al te vaak teruggaan op wat of wie men liefelijk aanwezig ziet, en minder op wat men effectief leest. Ook in dit opzicht is onze academische cultuur een visuele cultuur.

Ten derde kan men zich niet van de indruk ontdoen dat een dergelijke loopbaan, met toch enige ruimte voor veldwerk en diepgaand speurwerk, heden ten dage niet meer echt tot de privileges van de jonge vorser behoort. De steeds zwaarder wordende lesopdrachten, de ultrakorte golffrequentie van onze vergaderingen, het hoe dan ook, en ondanks alle technische middelen, toch erg stresserend werkklimaat, maken de marge voor dit type bronnenonderzoek steeds kleiner. Nochtans is, zo blijkt, het onderzoek van iemand als Roland Beyen voor de KU Leuven en zijn internationale uitstraling van zeer grote waarde. In dit verband is enige waakzaamheid, mij dunkt, de boodschap.

Maar ik wil bij deze gelegenheid niet te ver afwijken van de geplogenheden die het panegyrische genre mij oplegt. Ik wil Roland Beyen danken, ook in naam van de vele generaties studenten die - men heeft mij uitdrukkelijk gevraagd dit hier te zeggen - in hem de stimulerende en steeds uit eigen ervaring puttende lesgever hebben bewonderd. Ook in hun naam: Roland, van harte dank en loop le Grand Macabre niet te vlug in de armen.

Ik dank U.